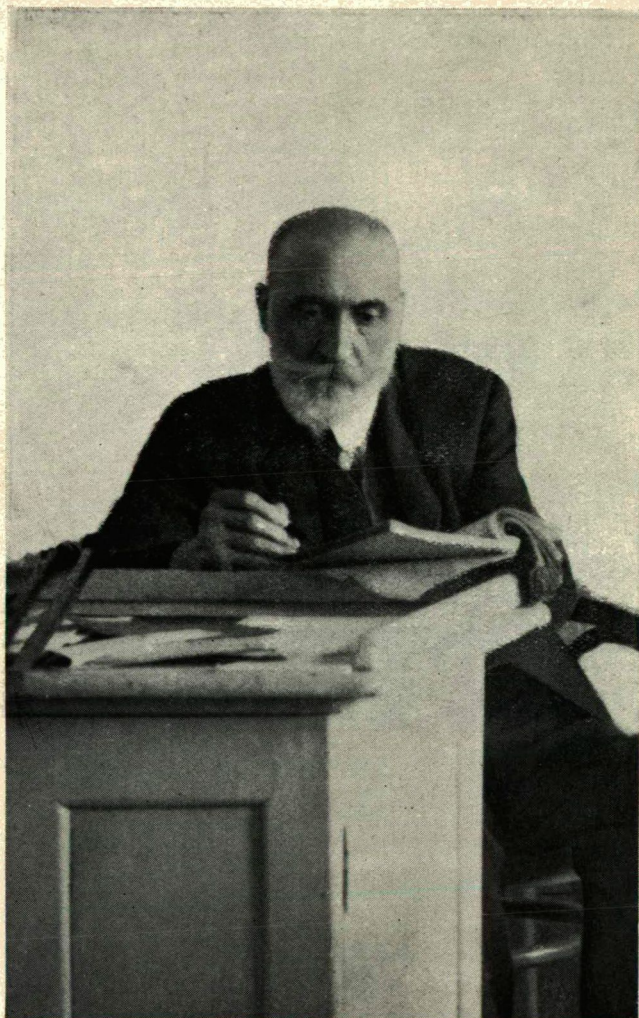

V. Jancsó Miklós tanári működése Kolozsvárt. 1911—1919.

Midőn Purjesz örökét Jancsó Miklós foglalta el, a klinika igazgatójának személye megváltozott ugyan, de nem változott a szellem, mely a klinikát irányította. A munka folyt tovább ugyanúgy, ugyanoly keretek között, mint azelőtt. Azok a változtatások, melyeket Jancsó klinikájának berendezésében létesíteni akart, nevezetesen az ambulancia helyiségének áthelyezése a souterrainbe, külön kijáráttal, tágabb elhelyezéssel, továbbá diétás konyhának fölállítása, egyelőre csak tervek maradtak, kivételük elhalasztódott, megvalósításukat végleg megakadályozta a háború kitörése. Klinikánk történetében nem is találunk nevezetesebb momentumot a mozgósítás elrendeléséig.

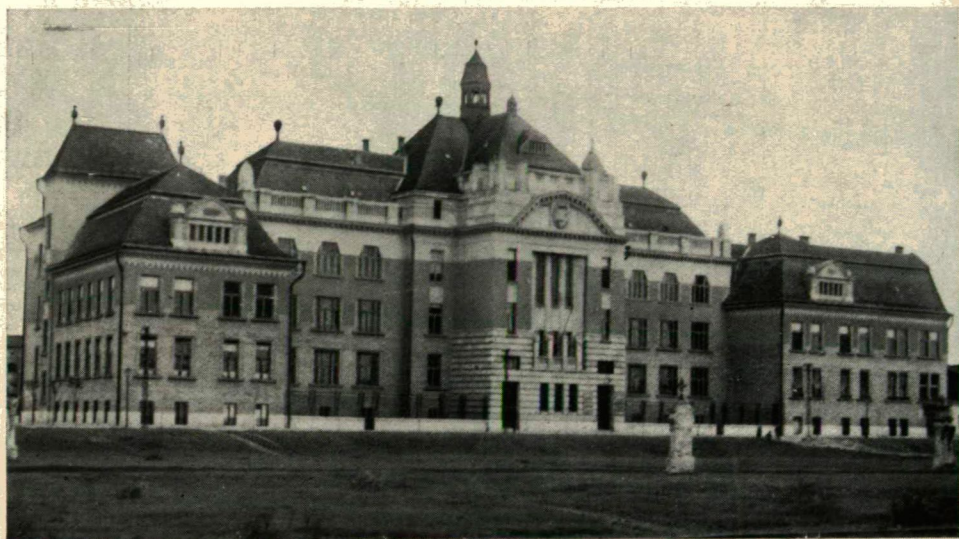
Augusztus elején, a mozgósításkor az orvosi személyzetnek 4 tagja vonul be katonai szolgálatra, 3 tanársegéd és 1 gyakornok.³⁷⁾ Az otthonmaradottakra pedig a nehéz viszonyok között fokozott munka, új feladatok várnak. A Karolina kórház igazgatósága a klinikai bizottsággal egyetértve egyelőre 400 ágyat ajánl föl a katonaság rendelkezésére sebesültek és betegek elhelyezésére. Gyakorlatilag azután e helyzet úgy alakul, hogy a Kolozsvárt felállított tartalékkórházak, gyengélkedő osztályok stb. valamennyi súlyos betegüket igyekeznek a klinikáknak adni át. Augusztus 29-én az esti órákban megérkezik Kolozsvárra az első sebesült szállító vonat a galíciai front-ról s ezzel nagyszámú súlyos dysenteria eset, melyek a belgyógyászati klinika egy kórtermét foglalják el. Hogy a klinika polgári beteganyagát a harctérről érkező s így gyakran fertőző betegségben szenvedő katonai betegektől kellően el lehessen különíteni, Jancsó professzor kénytelen a klinika egész be-

³⁷⁾ ACS N. ISTVÁN, NAGY SAMU és PURJESZ BÉLA tanársegédek, GERGELY JÓZSEF gyakornok.

Prof. Dr. JANCSÓ MIKLÓS

1911—1930.

*A belgyógyászati klinika ideiglenes épülete Szegeden. (I. emelet.) — Das
provisorische Heim der med. Klinik in Szeged. (I. Stock.)*

osztását megváltoztatni. A tüdőbetegosztályt kiürítik, tüdőbetegek föl vételét a háború egész tartamára megszüntetve, ezt a pavillont rendezik be tulajdonképpeni klinikai osztálynak a polgári betegek részére, itt folynak az előadások, a délutáni betegvizitek. A klinika főépülete pedig teljesen a katonai beteganyag számára áll rendelkezésre; csupán az ingyenes rendelés és a betegfölvétel történik ott. Az ősz folyamán azonban még jobban bővül a klinika munkaköre. A katonai parancsnokság lefoglalja kórház céljaira az egyetemi kórtani és gyógyszer-tani intézet és az ezzel kapcsolatosan létesítendő Pasteur kórház új, még berendezetlen hatalmas épületét, mely az elme-gyógyászati klinikával átellenben épült föl s ebben egy 600 ágyas kórházat állít föl „*Pasteur tartalékkórház*” néven, mely adminisztratív a klinikákhoz tartozik, onnan kapja élelmezését stb., orvosi ellátását pedig Jancsó professzor veszi át, ki a klinika két idősebb gyakornokát, később címzetes tanársegédét rendeli ki a nagy beteganyag ellátására. Ezzel a klinika ágyszáma a háború egész tartamára 800-ra emelkedett, míg az orvosi személyzet maradt a mozgósítás által korlátozott számban. E nagy beteganyag kellő ellátása úgy történt, hogy a tüdőbeteg-pavillonban elhelyezett klinikai osztályt Jancsó professzor vezette egy assistenssel, a tulajdonképpeni klinikai épületben lévő, a katonaság rendelkezésére bocsátott osztályt az adjunctus, Dr. Elfer Aladár egy assistenssel, aki a fertőző osztályt is ellátta. Az adjunctus és assistense intézték a klinikai ingyenrendelést is, melynek munkáját nagy mértékben növelte az a körülmény, hogy a városban levő legkülönbözőbb katonai alakulatok orvosai állandóan igénybe vették az ambulanciát, mint consiliariust. A Pasteur tartalékkórház vezetése ugyancsak Jancsó kezében volt, itt nagymértékben fokozta a munkát az a körülmény, hogy a katonai parancsnokság, — éppen a tartalékkórháznak klinikai nivón történt vezetésére tekintettel, — rövid idő múlva felülvizsgálatok végzésére kérte fel az osztályt, aminek végzése természetesen a vezető személyének volt fenntartva. Úgy a katonai osztályon, mint a Pasteur tartalékkórházban napidíjjal alkalmazott szigorló orvosok, vagy idősebb orvostanhallgatók segédkeztek. A belgyógyászati előadásokat Jancsó, az 1914-ben kötelező tárggyá tett belgyógyászati diagnosticát adjunctusa, a diagnostica magántanára, Elfer Aladár

látta el. Hogy egy ily nagy beteganyagnak pontos klinikai ellátása és feldolgozása milyen munkát rótt úgy a főnök, mint assistenciájára, azt könnyű elképzelni. Kolozsvár és vidékének egészségügye szempontjából pedig ugyancsak megbecsülhetetlen értéket jelentett a klinika működése, hiszen azáltal, hogy ez az egy klinika egymagában 700 ágyat bocsátott a katonaság rendelkezésére, a katonakórházak pedig éppen legnehezebb, vagy tisztázhatatlan eseteikkel töltötték be ezt az ágyszámot. tulajdonképpen a klinika, illetőleg igazgatójának hatáskörébe került minden a városba behurcolt háborús járványos megbetegedés első eseteinek fölismerése, ellátása és a védekezés megszervezése. Hogy csak egy párat említsek: Jancsó ismeri fel a Fellegvárbán internált szerb foglyok között kitörő recurrens járványt. A klinikán diagnostizálják Kolozsvárt az első exanthematicust, az első variola esetet stb. E nagyszabású és sokoldalú munka mellett szűken ugyan, de tudományos munkálkodásra is jut idő és alkalom, amint erről a később közlendő irodalmi működése a klinikának beszámol. Ki kell ezek közül emelnem Jancsónak a visszatérő láz pathogenesissére irányuló vizsgálatait, melyek a fentebb említett járvánnyal kapcsolatban történtek, továbbá egy sajátos trichina-járvány földerítését. Elfer adjunctus 1916-ban a varsói belgyógyászati kongresszuson vesz részt a klinika képviselőjeként.

Az önfeláldozó kötelességteljesítésnek nem késett az elismerése sem. 1916 augusztus 5-én Jancsó professzor a vöröskereszt hadiékítményes díszjelvényét kapja meg, ugyanakkor a klinika hat orvosa II. o. vöröskeresztérmet. Kevéssel később úgy Jancsó, mint a Pasteur tartalékkórházban működő két assistense porosz királyi vöröskereszt érmet kapnak, majd a háború vége előtt kevéssel a polgári hadi érdemkereszt első osztálya fejezi ki a felsőbb hatóság háláját a klinika igazgatójával szemben.

És elkövetkezett a nagy összeomlás. Hazajöttek a hadbavonult assistensek egy kivételével, ki időközben elhelyeződést talált. Az így megünnült assistensi állásba előlépő címzetes tanársegéd, a klinika orvosi személyzetének román nemzetiségű tagja, Dr. Hatiegan Gyula, kinevezése után röviddel állásáról lemondott és a Nagyszebenben időközben fölállított román kormányzótanács szolgálatába lépett. Az egyetemet benépesí-

tették a harcterekről hazakerült régi tanítványok és megindult a régi munka, de nem a régi hangulattal, nem a régi kedvvel. Jött Kolozsvár ellenséges megszállása 1918 karácsony szombatján és jöttek a kálvária-járás nehéz hónapjai, midőn soha nem lehetett tudni, hogy mit hoz a holnap. 1919 május 12-én azután elvégeztetett. Az egyetem tanári kara egyhangúlag megtagadva a nemzetközi jog szabályaiba ütköző, a megszállóktól erőszakosan követelt hűségesküit, katonai karhatalommal megkezdődött az intézetek átvétele. A klinikákról, így klinikánkról is május 13-án távolították el az igazgató-tanárt. A klinika épülete előtt megjelent egy föltűzött szuronyú oláh katonai járőr, miközben az átvételt végző két fiatal oláh orvos, volt tanítványai, fölszólították Jancsó professzort, hogy hagyja el klinikáját. Egyidejűleg azonban az adjunctus és az egész orvosi, valamint altiszti személyzet szigorú utasítást kapott, hogy szolgálati kötelességét megszakítás nélkül végezze tovább, mert ki ezt vonakodik teljesíteni, azt a katonai hatóságok azonnal a Tiszántúlra toloncoltatják. Így a klinikai szolgálat ellátása biztosítva volt. Az egyetem új hatóságai a klinika igazgatását hivatalosan Stanca Szilárd dr.-ra, a nőgyógyászati klinikának a háború alatt alkalmazott napidíjas orvosára bízták, ki egyúttal a nőgyógyászati klinika vezetésével is megbízott. Ő azonban a klinikának sem orvosi, sem administratív vezetésébe egyáltalán nem szőtt bele, teljesen szabad kezét engedve így a magyar orvosi személyzetnek. A klinika vezetője így ebben az időben az adjunctus, ELFER ALADÁR dr. c. rk. tanár volt. Mivel a Pasteur tartalékkórház a leszereléskor azonnal föloszlott, ekkor a klinika már csak az eredeti három épületben működött tovább, a tüdőbetegpavillon azonban még ekkor sem adatott vissza eredeti hivatásának, hanem rendes klinikai osztály volt, míg a tüdőbetegeket a főépület egy nagy kórtermében különítették el. Ez a helyzet egész július hó végéig tartott, midőn a tiszai fronton a vörös hadsereg támadása következtében a román csapatok sok sebesültet veszítve, a katonai hatóságok a belgyógyászati klinikán is sebesülteket helyeztettek el. Ezek számára az addig tüdőbetegosztálynak használt nagy kórtermeket kellett kiüríteni, így ezzel egyidőben a tüdőbetegpavillont adták vissza eredeti céljának. Ekkor állott helyre a klinika osztályain a háború előtti, eredeti beosztás.

Ez az átmeneti viszony 1919 október 15-ig tartott. Addig a klinikának román alkalmazottja nem volt, csupán az egyetemi hatóságok rendeletére egy szigorló orvos tartózkodott állandóan a klinikán könyvtárrendezés címén, ki az egész napot a könyvtárszobában töltve, hallgatólagosan egy ellenőr szerepét játszotta s feltűnés nélkül megfigyelte a magyar személyzet működését, közben a fölszerelési tárgyakat is leltározva. Szeptember 11-én kineveztetett egyetemi tanárrá a „cluji“ egyetemen a klinika volt tanítványa és assistense, Dr. Hatiegan Gyula, ki október 15-én újonnan kinevezett assistenseivel megjelent a klinika épületében, hogy azt átvegye. A pár percig tartó hivatalos aktus után a magyar orvosi személyzet elhagyta azonnal a klinikát, a benntlakó néhány orvos másnap reggel költözött ki. És ezzel a kolozsvári magyar tudományegyetem belgyógyászati klinikája három szép épületével, tökéletes fölszerelésével, nagy könyvtárával és közel egy fél évszázadon át gyűjtött pótolhatatlan tudományos anyagával együtt megszűnt, megsemmisült a magyar tudomány számára. Jött a hontalanság, a száműzetés korszaka.

Purjesz Zsigmond családja Jancsó Miklóssal együttesen a klinika főbejárata előtti szobrot lebontatva, a házsongárdi temetőben levő síron állíttatta föl, hogy megkíméljék így attól a sorstól, mely érte a klinikai telep alapítását és az egyes klinikák építését megörökítő márványtáblákat, mint ahogy ért széles Erdélyországban minden olyan emléket, mely a magyar kultúra, a magyar tudás emlékét őrizte!

A klinika orvosi személyzete jórészt Kolozsváron maradt és magánorvosi gyakorlatból tartotta fenn magát, a fiatalabb tagjai a klinikának Erdély kisebb városaiban kerestek elhelyeződést. Kolozsvárt ekkor senki sem hagyta el a személyzetből.